

**ДЕМОНСТРАТИВИТЕ ВО
„БОМБИТЕ“: ОД ЕДИНИЦИ
НА РЕФЕРЕНЦИЈАТА ДО
ПАРТИКУЛИ**

Анета Дучевска
Бобан Карапејовски

ДЕМОНСТРАТИВИ

Класа зборови што се карактеризира:

А) со затворен систем конституенти;

Б) во голема мера прецизни и јасни граници на оперирање;

В) со функционална вредност поставена на познати рамништа во егзофората и во ендофората.

Од овие причини, тие често се разгледуваат заедно со персоналните и споредбените заменски системи, кои споделуваат во најголем број случаи исти карактеристики. (Халидеј и Хасан izdelуваат три типа текстуална референција: персонална, показна и споредбена).

ДЕМОНСТРАТИВИ

Во поновите истражувања се прават обиди да се претпостави и друга употреба на демонстративите, надвор од примарната, и таа се бара во дискурсот како надреченична структура, каде што спојот на *идејна*, *транзакциска* и *текстуална* компонента нужно ќе наметне и ќе отвори место за нова перцепција во однос на нивната *употреба* (зачестена (не)референцијална), *функција* (адеиктичка, недеиктичка) и *вредност* (модални партикули).

ДЕМОНСТРАТИВИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ

Македонскиот јазик има *т̄рислоен* систем на демонстративи, парадигматски претставен со полна промена по род и по број, како и со *неӯтрална – т̄роксимативна – дис̄тална* маркираност. Описот на македонските демонстративи низ истражувањата е опширен и сеопфатен, но со фокус на монолошки корпус, од кои најчесто се извлекуваат примери со ограничен контекст.

ДЕМОНСТРАТИВИТЕ ВО ДИЈАЛОГ

Со оглед на силната и постојано присутна деиктичка функција на демонстративите, се наметна прашањето за нивната употреба во дијалошки текстови, т. е. во структурата на прашање – реплика во цели отсечки од природно настаната конверзација во природен контекст со директни учесници како говорител и соговорник. Без амбиција да навлегуваме во истражувања фундирани со општоприфатените методологии на конверзациската анализа, одлучивме да проследиме кои демонстративи и во колкава мера се јавуваат во снимените телефонски разговори наречени „Бомби“.

БОМБИ

Како корпус се замени т.н. бомби. Се работи за прислушкувани разговори што тогашната опозиција, а сегашна власт во Македонија, ги објавуваше на прес-конференции (аудио и во вид на транскрипти), а во кој може да се засведочени аудио и писмена фиксација на разговорниот функционален стил. Имајќи го предвид таквиот тип дискурс и специфичноста на канал (канал за пренос што не подразбира комуникација лице в лице, односно без проксемички и паралингвистички фактори), корпусот се izdelува како специфичен, податлив и интересен за обработка.

Досега бил анализиран и од Фридман (на пример, во Фридман 2016 итн.).

ХИПОТЕЗА

Разговорниот белег на дијалозите ќе покаже повеќекратна употреба на заменките *штоа, ова, она*, во повторени низи, како засилувачки партикули, како пополнувачи на паузите (континуативи), целосно неререференцијално и адеиктички.

ХИПОТЕЗА

Се употребуваат во контексти во кои имаме:

- (не)откривање на референтите;**
 - неможност за откривање;**
 - намерно сокривање;**
- заемно разбирање од страна на говорителот и соговорникот.**

ХИПОТЕЗА

Употреба на формите во машки и во женски род и во множината поставени во синтаксичката шема на синтагмата како центри (поретки се овие појавувања во монолошки текстови, особено анафорски употребени).

**” ЈАЗИКОТ ТОЛКУ СИЛНО СЕ ОДЛИКУВА СО
ИСКАЖУВАЊЕ НА СУБЈЕКТИВНОСТА, ШТО
СЕ ПОСТАВУВА ПРАШАЊЕТО ДАЛИ ТОЈ
ВООПШТО БИ МОЖЕЛ ДА ФУНКЦИОНИРА И
ДА СЕ НАРЕКУВА ЈАЗИК, АКО СЕ УСТРОИ
ПОИНАКУ. “**

Емил Бенвенист

” ЕГОЦЕНТРИЧНИ ЕДИНИЦИ: ОНИЕ ЗБОРОВИ, ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ, СИНТАКСИЧКИ КОНСТРУКЦИИ, ЧИЈА СЕМАНТИКА ГО ПОДРАЗБИРА ГОВОРТЕЛОТ, ВО ОДНОС НА УЧЕСНИЦИТЕ ВО ОПИШАНАТА СИТУАЦИЈА. “

Елена В. Падучева

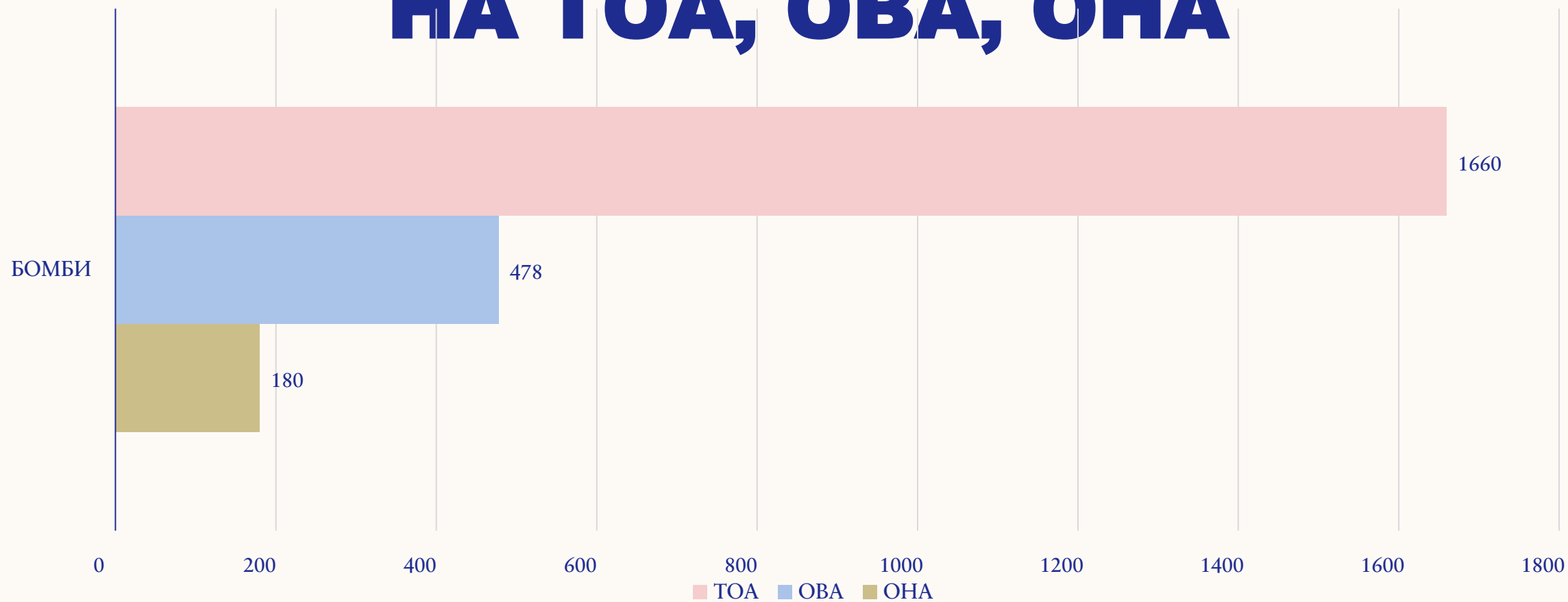
” EVERYDAY LANGUAGE IS 'SUBJECTIVE'. IT IS USED TO EXPRESS OPINIONS BASED ON PERSONAL VALUES, BELIEFS OR PREFERENCES RATHER THAN EVIDENCE. OPINIONS TEND TO BE BASED ON SUBJECTIVE JUDGMENT RATHER THAN ON INFORMATION THAT CAN BE VERIFIED. “

ТОА, ОВА, ОНА

- показни заменки за среден род;
- *ѿоа* и во функција на лична замена за 3 л. едн. м.р.;
- деиксис: носат и просторна информација – в-коренот означува проксималност /+блиску/, н-коренот – дисталност /+далеку/;
- ваквите карактеристики ги покажуваат и во ендофората и во егзофората: и во стварноста и во текстот;
- исклучително фреквентни се воопшто, особено во разговорниот јазик (во дијалог).

Покрај показатели на просторно-временските релации (деиктици), тие можат да бидат и дискурсни маркери, континуативи и конклузивни.

ДИСТРИБУЦИЈА ВО БОМБИТЕ НА ТОА, ОВА, ОНА

ТОВА, ОВА, ОНА

ММ: Ништо. Сега ние ќе ја убедуваме. Има она некоја ќерка, ѝа бара она да ја ѝримиме како ѝриѝравник.

ГЈ: Нема ѝроблем за ѝоа!

СМ: Ова од ништо ѝ треба да сѝане нешто. Да не го ѝравиме ѝоа. Ова е сѝварно ништо! Заѝоа што некој има некои амбиции.

ТОА, ОВА, ОНА

ГЈ: Ништо, јас те барав за ова што ти ишав. Значи, јас нели ти реков му сомнав на Марко (заб: Звлевски, јавен обвинител) со тоа што му реков види вака-така, не директно она 'офрли ја пријави' него 'види да ја завршме' ова-она, ама он знае што значи тоа.

ГЈ: Сабајле го побарав и после ми се јави назад и ми кажа, ишто беше на судење и не можеше да збори од таму, и ми кажа: „да знаеш тоа што ми даде задача, завршено е“.

ТОВА, ОВА, ОНА

НГ: Ушре шерај си со **шоа** шшо беше за во шешок у шлан.

МЈ: Ушре?

НГ: Да.

МЈ: **Тоа** шшо ви шушшив шорака шака? НГ: Да де да. Има ли шричина да одлаѓаме? Нема.

МЈ: Не не не, **шоа** е **шоа**.

ГЈ: Абе ајде, Ушка коѓа ши е сорабойник, до кое дереце сме сшасале, ама нема шроблем за ова.

МП: Ајде. **Тоа** е.

ГЈ: Пријашно.

МП: Чао.

ТОВА, ОВА, ОНА

*ГЈ: Треба да се знае кој е власӣ и тоа јас уӣе иорадикално сакав. Да иоднесаӣ нашиве иредло̄ за иолӣичка одговорнос̄ на Тӣо Пеӣковски иошо нели ја злоупотребува комисија̄а но за тоа координаӣорка̄а не дозволува. А за мене може секоја будала да иоднесува. Сега иази аисурна сиӣуација значи ќе има едно ова барањево од комисија̄а. **Тоа** нели како и да се изгласа дискусија ќе има значи се збори за **тоа** и илус инӣер̄елација. Ама **тоа** е ок, нема ироблем мене коа ме иљукааӣ.*

*ГЈ: Не разбира бе Зоки иаа. Не разбира, шӯлива е во **тоа** главӣа. Пази не било во ред, иензија се иравело а мене коа ме наиа̄а некој не се ираи иензија.*

ТОВА, ОВА, ОНА

ЗС: *Ова го прашивме денес што то што требаше да се праша што едношто.*

ГЈ: *Еј суџер, фала ти многу.*

ЗС: *Тоа другошто што беше нешто?*

ГЈ: *Другошто е за девизно плаќање со кофинансирање со норвежаниите што...*

ЗС: *Колку?*

ГЈ: *150 илјади евра мислам беше. Да се слушнаа луѓето моите со тебе ќе се договорат мислам...*

ЗС: *А со ова што праша со Израелците? Кога ќе доставите што?*

ГЈ: *Еј ако не сме доставиле да им речам да пуштаат?*

ТОА, ОВА, ОНА

ГЈ: Пази море да не ти падне кровот. А **ова** што ти зборев за проценти не функционира Зоки.

ЗС: Кое? За банки?

ГЈ: Да.

ЗС: Отишто закочен е процесот.

ГЈ: Процесот е закочен и да не го најраме контрапродуктивен.

ЗС: Абе дај **ова** со Влајко ме интересира.

ГЈ: Влајко у понеделник ќе го викнам. У понеделник ќе го викнам сеа закажувам сосисаноци.

ЗС: Да видиме што ќе каже, сите знаат само ние не знаеме.

ТОА, ОВА, ОНА

ЗС: Више више не знам, мислам се ѝолудев со ова. Не се издржува, знаеш дувам ѝриходи вешиѝачки ова ѝѝоа, мислам брука, шо да ѝѝи кажам. За да ѝо склоѝам некако.

ГЈ: Да де да. И ѝак ќе биде, зошѝо овде ова...

*ММ: Не знам да ти кажам и некни ми се јави. Трајко абе што толку зајна со **штој човек**? Па башка не е шука... ошиде шаму **човекош**... не знам, овде најрави многу проблем **човекош**. И **штоа** преку ред го зеле, ревизијата преку ред ја зеле, со Јово ја уредиле работата и ги укинале двете пресуди и ги вратиле на повторно разгледување. Толку најравиле, значи сирашно ни најравија проблем. Неверојатен проблем ми најравија!*

ГЈ: Значи, дабе да му вриам на Јово кога...

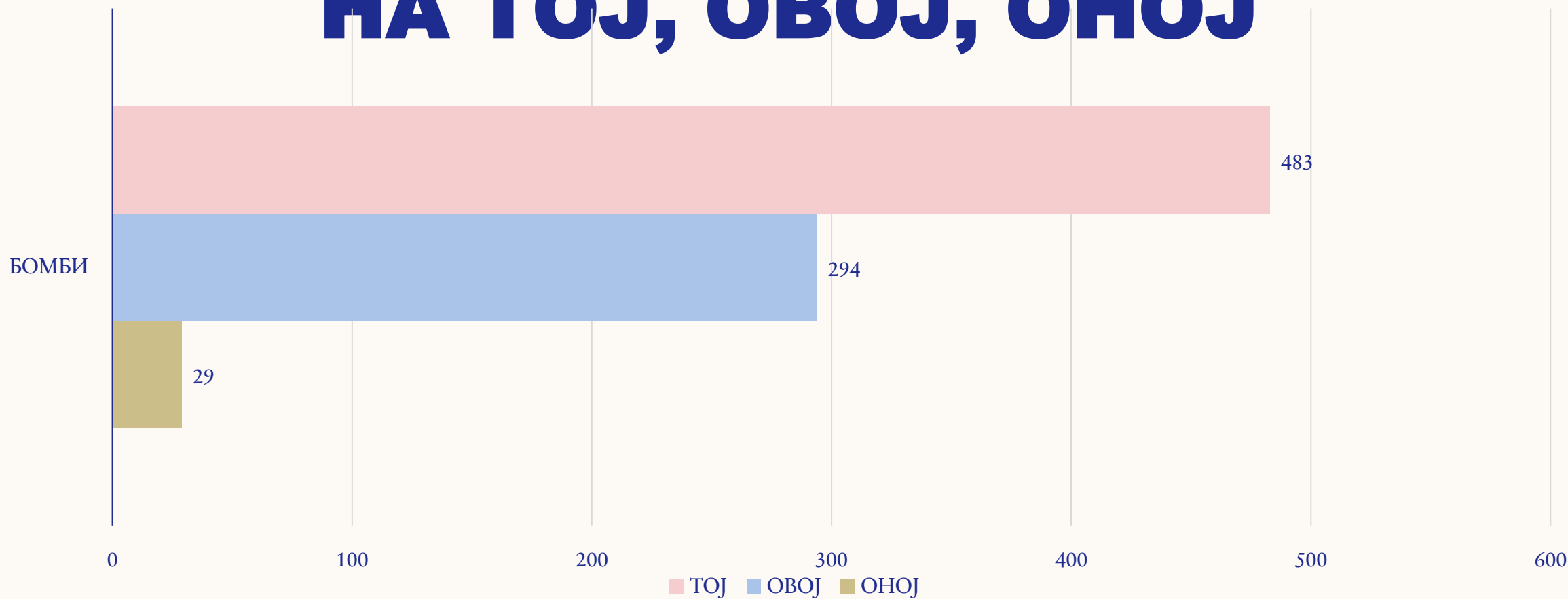
*ММ: Кога он го најрави **штоа** со Трајко. Дабе ќе му вршиш.*

Надвор од „Бомбите“ (фокус на квалитетот наспрема чиста референција): *Што ќе се прави со **штој човек**?*

ТОЈ, ТАА, ТИЕ; ОНОЈ, ОНАА, ОНИЕ; ОВОЈ, ОВАА, ОВИЕ

- показни заменки;
- *ѝој* и *ѝаа* и во функција на лична замена за 3 л. едн. м.р.;
- деиксис: носат и просторна информација – в-коренот означува проксималност /+блиску/, н-коренот – дисталност /+далеку/;
- ваквите карактеристики ги покажуваат и во ендофората и во егзофората: и во стварноста и во текстот;
- фреквентни се воопшто, особено во разговорниот јазик (во дијалог), но помалку од оние за среден род.

ДИСТРИБУЦИЈА ВО БОМБИТЕ НА ТОЈ, ОВОЈ, ОНОЈ

ТОЈ, ТАА, ТИЕ; ОНОЈ, ОНАА, ОНИЕ; ОВОЈ, ОВАА, ОВИЕ

ЗС: Здраво Горде.

ГЈ: Ало, шо ѝраши?

ЗС: Еве чииам весии.

ГЈ: Нешио во гужва да не си?

ЗС: Не.

ГЈ: Шо ќе чииаш, само мене ме има ѝо весии.

ЗС: Да. Арно си му заиукала на овој.

ММ: Па и ѝој Трајко ѝолку ли не ја разбира сииуацијава.

ГЈ: Се ѝрави ко да не знае.

НГ: А, да се чуеш ѝи со овој највисокиоѝ ѝаму?

ТОЈ, ТАА, ТИЕ; ОНОЈ, ОНАА, ОНИЕ; ОВОЈ, ОВАА, ОВИЕ

*ГЈ: Викам ја да не биде кодошам овдека, ѝа зборам вака ѝака. Викам еѝе коѝа ќе има ѝрилика викам видеѝе до кај е ѝошѝо вие ја бркакѝе работѝаѝа. И одма имаш диѝање ѝтелефон, до кај е шо е и нема каде. Пушѝи ли барање и **овој** вика да. Вика а на Горде и ѝушѝи ли број да уриѝира како шо сме доѝговорени и **овој** вика не. Вика сеѝа и ѝушѝам, шо ќе ми ѝушѝи не е ѝушѝено.*

ЗС: За колаѝа му кажа или не му кажа?

*ГЈ: Му кажав да и мислам он самиоѝ и му објаснив зошо не расѝишувам, ааа добро вика ок да не иде ѝака со неѝосредна. И му кажував некои финѝи и факѝички он ѝочна да ми ѝо ѝраи муабейоѝи за аудиоѝи и му кажав за ѝреѝходниве ѝендери и ми вика абе **овој** оу кај мене да не е доѝговорен? Хаха, оѝи и ја не знам може е доѝговорен ѝака?*

ТОЈ, ТАА, ТИЕ; ОНОЈ, ОНАА, ОНИЕ; ОВОЈ, ОВАА, ОВИЕ

ММ: Му реков некви. Сега виде како ќе избереме?! Не, нејке да чуе. Не знам зошто толку, што му најправил човекој? Толку ли има оштор прошив тој човек? Ај најправил, најправил, оштор сега 3 години го нема тука, здраво. Заради интересој што го имаме тоголем, знаеш.

ГЈ: За 4 години може и ние на друго место ќе бидеме.

*ММ: Така е... **Овој** ни е тоголем интерес. Да имаме таму 10 души ошторку да ни фали оваа Лина.*

*ГЈ: И така за тоа те барав околу **овие** да знаеш тошо може и на тебе...*

*НГ: Затоа што утре и заутре сме таму. **Овие** ќе најштинит Парламент.*

ДЕМОНСТРАТИВИТЕ ВО КОМБИНАЦИЈА СО ИМЕНСКИ ЗБОР

МЈ: Зошто само тири часа требаше да дојдат двајца професори да направат мини проект да видиме за тири четири дена ако можеше скроз да падни како оној Рудине што е објектот. Зошто не знаевме внатре како е, грабба, многу има челик ставено, многу тешко се сечи.

ГЈ: Да де да. Да ти кажам овој Павле Сазов интересно човече е.

ММ: Па и тој Трајко толку ли не ја разбира ситуацијава.

ГЈ: Се прави ко да не знае.

ДЕМОНСТРАТИВИТЕ ВО КОМБИНАЦИЈА СО ИМЕНСКИ ЗБОР

ГЈ: Ама така е, стварно. Зошто види на овој случај или ќе покажеш слабост или како мене ќе се тешаш по цена нели на соисiveness рејтинг, меѓутоа исходот на крај е тој. Ако во една држава цело време се зборува за тоа неминовно во некој извештај ќе ти го покажат дека таму имаш проблем.

ПРИДАВКИ И ПРИЛОЗИ

ЗС: Абе *шаа шешка* лурача е. Треба да се *гази секогаш* кога може. Арно ја *зајукавме минајќиот* *шаа* на **овакво**, ми е кејф на извршен *шо го изведе кошекош*.

ЗС: Аха, нема *јушишено* нишшо а?

ГЈ: Не, не не али мислам *шоа*: До кај си со Марија? Викам Марија нели *вие* ја *бркавте* *работаша*, се *јавивте шаа*му, **вака** и **вака** *договоривте*, *вика* аа да **шаа**ка беше. И *вика* завршено е? Викам не е завршено. Е *зошшо*?

ЗС: Нема време... Па у *медиуми* е *човекош*, не *сигнал*.

ГЈ: Викам ја да не биде *кодошам овдека*, *ша* зборам **вака шаа**ка.

ОД ДЕИКСИС ДО ПАРТИКУЛИ

ДЕИКСИС

Упатување во
(реалниот) простор и
време.
Дополнително и *deixis*
in absentia.

АНАФОРА/ КАТАФОРА

Ендофора: се упатува
на елемент во текстот.
Близината и
оддалеченоста на
антецедентот може да
играат улога за
изборот на коренот.

ИНДИРЕКТНА РЕФЕРЕНЦИЈА

Индиректна
анафора/катафора
Секундарна
референција
Просентенцијализација

'VAGUENESS'

А) Учесниците знаат
на кого реферираат, но
нема површински
експонент во вид на
антецедент од каков и
да е тип (нејасност,
криптореференција).
Б) Варијабилно место:
Го сѝава љоа љаму.

ПАРТИКУЛИ

Демонстративите од
афективи (модални
оператори) делумно се
десемантизираат и се
користат како
партикули за
потсилување: т.н.
двојноопределени
именски групи

ВИ БЛАГОДАРИМЕ!

Анета Дучевски

aducevska@gmail.com

Бобан Карапејовски

karapejovski@flf.ukim.edu.mk

karapejovski@gmail.com